

Az erdélyi magyar telepések.

Annak az életnek, melyet a mai Erdélyben a magyarságnak élnie kell, annak a légkörnek, melyben ez az élet folyik, jellemző tünete az erdélyi magyar telepések szomorú ügye. Ha ez az ügy formá szerint bel- és külföldi fórumok előtt egyaránt befejezettek is látszik, az a súlyos igazságtalanság, mely itt a földosztás korában magyar földmivességekkel történt, igazi hatását csak most évekkel megtörténte után érezteti. Éppen ezért megérdemli ez a kérdés, hogy a sujtott magyar telepések helyzetéről mérleget állítsunk fel.

1.

A belső telepítést a magyar földmivélsügyi kormány 1882-ben indította meg. Célja volt – amint azt a telepések a Nemzetek Szövetségéhez intézett panaszukban maguk elmondták – egyfelől az, hogy paragon heverő nagy állami területek hasznosítása lehetővé váljék, másfelől pedig, hogy újra magyar kézre kerüljenek olyan területek, honnan a törökidőszak irtotta ki a magyar lakosságot.

A telepítés eredményeképpen összesen 24 telep született meg: 5 önálló község és 19 hozzátelepítés más községekhez. *Települt mintegy 3000 család, melyek összesen mintegy 15 ezer lelket számoltak.* A telepek nagysága 16–24 hold között váltakozott. Vételára megfelelt az akkori forgalmi árak: kedvezményt csupán a kamatnál és a fizetési feltételeknél élveztek. Ennek ellenében kötelesek voltak a nagyrészt erdőirtásból álló területeket művelhetővé tenni.

Ez a telepítés a szomszédos román lakosság érdekeit sehol sem sérthette. A krassó-szörénymegyei 22.000 holdas kincstári területet a telepítés gondolatának felmerülte előtt több ízben ajánlotta fel a magyar kincstár román falvaknak

örökáron, ezek azonban olcsó legelőbérletek formájában igényelték. A telepítés megindításakor pedig a magyar kincstár más legelőterületeket juttatott az érdekelt román községeknek: az imperium változásakor Krassó-Szörény megyében egyedül 53 román község 12.000 holdat bérelt a magyar kincstártól, holdanként 4 (négy) koronás átlagos bérek mellett.

Az első agrárreform törvény, melyet a Consiliul Dirigent hozott meg 1919. augusztusában, nem is nyult hozzá ezekhez a kis birtokokhoz, bár kisajátításuk szöbakerült.

A végleges agrárreformtörvény 10. szakasza azonban kimondotta, hogy mindazok a telepítések, melyek 1885. után a szabad verseny kizárásával történtek, kisajátítás alá esnek. A kisajátítás mértékét abban a *lotul tip*-ben állapította meg, mely azon a vidéken a földosztás kulcsát adta. Ez annyit jelentett, hogy 16–24 holdas birtokoknak 1–7 holdas törpebirtokokká kellett összezsugorodniuk.

Ezzel megkezdődött a 3.000 magyar földmives család kálváriája.

2.

A telepések mindent megkíséreltek, hogy a rajtuk esett igazságtalanságot belföldön orvosolják. Az agrárhatározatokat harmadfokig felebbezték, felségfolyamodványban kértek segítséget, a sajtó útján és röpíratban hívták fel a közvélemény figyelmét ügyükre: mindezt hasztalanul.

Maradt a végső eszköz: a panasz a Nemzetek Szövetségéhez.

1925 február 25-én ezt is beadta nevükben dr. Tornya Gyula csákovai ügyvéd.

A Nemzetek Szövetségének tanácsa 1924 szeptember 25-én foglalkozott a panasszal. Titulescu, a román kormány megbízottja a 10. szakasz megváltoztatása helyett 700.000 aranyfrank kártérítést ajánlott fel a panasztevő telepések számára, azokon az összegeken felül, melyeket a kisajátított területekért a rendes agráreljárás során részükre megállapítottak. A Nemzetek Szövetségének tanácsa ezt az ajánlatot a telepések megkérdezése nélkül elfogadta.

A telepések számára orvoslást ez a döntés nem jelentett. Mindössze annyit, hogy negyvened része helyett, harmincad részét kapták meg talán annak az értéknek, amit elvettek tőlük. Eleinte el sem akarták fogadni ezt a kártérítést. Később beletörődtek a megváltozhatatlanba s elindultak azon az úton, melybe ez az embertelen elbánás lökte őket. Ezt az utat mutatják az alább következő adatok.

Adatgyűjtésünk, mely csaknem teljesnek mondható, a maga sivárságában mutatja be a mélypontot, ahová ez a virágzó 3000 magyar falusi középbirtok az elnyomó hatalom akaratából süllyedt.

Adataink 23 községre, illetve telepre vonatkoznak. (Hiányzik a szapáryfalvai 1885. utáni hozzátelepítés.) A hiányzó néhány adat semmiben sem befolyásolhatja a mutatkozó kép hűségét.

Ezek szerint a telepítéskor (1885–1910 között) ennek a 23 telephelynek összesen 14.334 lakosa volt, kik 2006 gazdaságban 46.112 hold földön gazdálkodtak.

A kisajátítás kiméretlen végrehajtása után 1929. évben ugyanezekben a községekben a helyzet a következő volt:

A lakosság száma a háborús pusztulás s a nyomoruságtól követelt elvándorlás után is még mindig magasabb maradt: 16.585 lelket számolt. Ennek a meggyarapodott népességnek azonban a régi terület egyharmadán: 18.092 holdból kell megélnie. A telepek száma 1924-re süllyedt, ami azt jelenti, hogy 82 gazdaság teljesen megszűnt. S amíg végül azelőtt 20 hold volt a gazdaságok átlagos nagysága (a telepek 16–24 hold között váltakoztak), most átlag 8.7 holdra kellett összeszorítani a gazdálkodást.

A kisajátítás azonban nemcsak a telepések magángazdaságait sujtotta, hanem kiterjedt falvaik közvagyónára is, ami gazdasági helyzetük további romlását s terheik emelkedését jelenti.

A községi közvagyon (legelő, erdő stb.) 2.970 holdjából 1.348 hold kisajátításával mindössze 1.622 holdat,

az egyházi és iskolai vagyon 1.008 holdjából pedig 462 hold elvételével 546 holdat hagytak meg.

Ennek a letaszításnak szociális hatását világosan mutatják a kivándorlás számai. A kisajátítás végrehajtása óta 1.822 lélek hagyta el otthonát. Ebből 244 Északamerikába (Kanadába), 358 Délamerikába, 537 Magyarországra, 683 pedig másfelé vándorolt el.

S végül, hogy ezen a nyomoruságon mennyit segített a Nemzetek Szövetségének közbenjárására kiutalt 700.000 aranyfrank, azt két számból meglátjuk.

Az egyik szerint a szóbanforgó 23 község ebből a külön kártérítésből tényleg felvett összesen 15,304.760 (tizenötmillióháromszáznégyezerhatszázhatvan) lejt.

Ugyanekkor pedig ezek a községek, míg ehhez az összeghez tényleg eljutottak, kifizettek 7,141.000 (hétmillióegyszáznegyvenegyezer) lejt törvényes és törvénytelen költségekre: ügyvédeknek, közbenjáróknak és a népszövetségi panasz vivőjének is.

A megnyert összegnek tehát csaknem a fele reáment a per költségeire. A népszövetségi eljárás pedig, sajnos, még nem fejlődött annyira, hogy számoljon azokkal a kiadásokkal is, melyek nélkül az igazság felé egyetlen lépést sem lehet tenni.

4.

A telepés községek mai helyzetét egyébként az alábbi táblázat teljes részletességgel megmutatja:

Sorszám	A telepés község neve*)	Az eredeti állapot						A kisajátítást megelőző állapot					
		Telepések száma	A község lélekszáma	Tertlet (kat. hold)	Községi közvagyon (kat. hold)	Egyházi és iskola vagyon (kat. hold)	Telepek átlagos nagysága (kat. hold)	Telepések száma	A község lélekszáma	Tertlet (kat. hold)	Községi közvagyon (kat. hold)	Egyházi és iskola vagyon (kat. hold)	Telepek átlagos nagysága (kat. hold)
1	Babsa	55	360	1000	–	29	5–20	55	385	1000	–	29	5–20
2	Bálintz	–	–	–	–	–	–	9	–	224	–	–	22
3	Bégamonostor	29	156	490	15	17	25	29	156	555	15	17	25
4	Déva régi-telep	88	271	1233	–	20	13.5	–	–	–	–	–	–
5	Déva új-telep	47	250	620	5	16	14.5	47	800	620	5	16	14.5
6	Fehéregyháza	33	90	738	261	20	20	33	140	738	261	20	20
7	Felsődetrehem	53	–	1172	6	32	22	53	–	1172	6	32	22
8	Nörincse	85	474	1926	11	25	25	–	–	–	–	–	–
9	Sztancsófalva	106	932	4447	128	102	37	–	–	–	–	–	–
10	Kolozskara	31	–	880	22	67	30	27	–	740	22	52	30
11	Rékás	100	500	2000	58	25	20	100	700	2000	58	25	20
12	Igazfalva	282	2260	5752	74	134	20	250	1980	6092	404	134	20
13	Marosludas	141	986	3722	750	120	24	141	1350	3722	750	120	24
14	Ujszentes	145	1200	3000	80	24	5–50	145	1200	3000	80	24	5–50
15	Nagybodófalva	212	1311	3492	642	101	16	212	1311	3492	642	101	16
16	Vicze	10	79	805	–	45	37	20	134	732	–	19	34
17	Gizellafalva	45	218	900	–	–	20	45	250	337	–	–	7.5
18	Nagysármás	194	1500	4186	820	98	20	194	1500	4186	820	98	20
19	Facsád	99	600	2210	–	30	24	99	600	2210	–	30	24
20	Vásáros	60	347	1168	48	18	5–20	60	347	1168	48	18	5–20
21	Uj-Mosnicza	110	900	2640	38	34	24	110	900	2640	38	34	24
22	Magyar-nemegye	25	1600	2500	–	16	25	25	1600	2500	–	16	25
23	Bega-Hosszúpatak	56	300	1231	12	35	29	56	310	1231	12	35	29
	Összesen	2006	14334	46112	2970	1008	–	1710	13663	38359	3161	820	–

*) Szapáryfalva telepés község adatait minden igyekezetünk ellenére sem sikerült megszereznünk. Szapáryfalva esetében ez csak az újabb telepítésre vonatkozik, mert a község törzse 1885. előtt települt s így nem esett az agrárreformtörvény 10. §-ának rendelkezése alá.

A mai helyzet						Népszövetségi panasz		Kivándorlás				Mennyit költött a falu lejben
Telepések száma	A község lélekszáma	Terület (kat. hold)	Községi közva- gyon (kat. hold)	Egyházi és iskolai vagyon (kat. hold)	Telepek átlagos nagy- sága (kat. hold)	Hányan írják alá	Mennyit kapott kézhez lejben	Észak-Amerika	Dél-Amerika	Magyarország	Egyéb	
52	250	220	-	17	4	41	17.445	4	42	2	-	53.000
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
29	215	202	-	-	15	20	306.062	-	-	-	-	130.000
201	1382	1044	-	20	?	-	-	7	-	22	35	141.600
-	950	596	5	13	?	-	-	20	12	16	12	30.000
33	140	411	90	20	7	27	462.000	4	-	8	-	350.000
48	290	-	-	32	11	48	720.000	3	2	3	5	212.000
89	532	425	11	-	5	89	1,450.000	1	6	1	-	164.000
106	500	600	20	20	4	2	-	50	100	30	70	750.000
20	369	424	-	52	24	27	435.875	-	-	-	7	437.000
100	1200	500	3	-	5	100	103.500	80	40	60	-	250.000
200	1158	2222	8	82	5	108	?	28	60	300	254	800.000
128	1310	2212	750	72	6	117	1,944,238	3	17	5	15	352.000
120	1400	2500	24	24	-	?	-	4	-	8	4	700.000
212	1074	2347	581	43	10	150	1,000.000	-	2	1	12	1,000.000
20	115	154	-	55	4	18	806.040	1	-	-	18	100.000
39	207	132	-	-	4.5	45	-	8	5	5	10	220.000
187	1500	1196	92	32	6	150	2,000.000	-	-	4	3	300.000
99	700	515	-	30	4	97	2,283.583	-	40	50	-	200.000
51	317	364	-	1	5	51	1,016.300	-	6	12	87	350.000
110	1150	1169	38	29	7-14	67	1,352.000	26	24	8	-	400.000
25	1600	420	-	4	?	?	323.797	-	-	-	-	22.000
55	226	439	-	-	22	29	1,083.920	5	2	2	151	179.400
1924	16585	18092	1622	546	-	1186	15,304.760	244	358	537	683	7,141.000